

УДК 37.046.16(091)

М.В. ЧЕХОВСЬКА,
*аспірант кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ

Статтю присвячено дослідженню історичного розвитку професійної підготовки майбутніх товарознавців. Акцентовано увагу на основних історичних діях, які вплинули на розвиток підготовки майбутніх товарознавців; розкрито основні історичні етапи професійної підготовки цих фахівців. Проаналізовано сучасне трактування професії товарознавця та основні вимоги до його професійної компетентності.

Ключові слова: компетентність, майбутній товарознавець, освітній процес, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Сучасний євроінтеграційний стан освітнього простору України висуває до педагогів все більше високих вимог щодо якості підготовки майбутніх фахівців. Якість освіти має передбачати не лише формування професійних компетентностей, а й конкурентоспроможність фахівця на ринку праці в майбутньому. У цих умовах вкрай важливим є вивчення та узагальнення історичного досвіду професійної підготовки фахівців, у тому числі й товарознавців.

Аналіз останніх досліджень свідчить про те, що підготовка професійних товарознавців є актуальним питанням сьогодення і предметом дослідження багатьох українських освітян, а саме: В.А. Павлової, Н.М. Тягунової, Г.О. Бірти, В.О. Назаренко, Ю.Г. Бургу, Г.М. Кожушко, Д.І. Козьмича, С.О. Белінської, Н.В. Пригудської, В.А. Осика, Ю.П. Павлюченко, А.А. Мазаракі, О.О. Ковтуна, Н.В. Мережко, А.А. Дубініної та ін.

Незважаючи на численність досліджень, на наш погляд, потребує вивчення питання формування професійної компетентності майбутніх товарознавців засобами інформаційних технологій. Отже, вважаємо за необхідне розглянути питання становлення професії товарознавця й підготовки дипломованих товарознавців, для встановлення витоків професії товарознавця та сучасних вимог до професійної підготовки цих фахівців.

Формулювання мети. Мета статті полягає у розкритті основних історичних етапів становлення професійної підготовки майбутніх товарознавців.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сучасної вітчизняної освіти характеризується компетентним підходом, що актуалізує оновлення професійної підготовки товарознавців на основі інформаційних технологій навчання, і це закладено в таких державних нормативних документах: Закон України «Про вищу освіту», Концепція розвитку економічної освіти, Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025, Концепція вдосконалення освітнього процесу на економічних факультетах класичних університетів України в контексті Болонського процесу. Більша частина вимог, **окреслених у зазначених вище офіційних документах, що висуваються сьогодні до професійної компетентності майбутніх товарознавців, склалася історично.** Для більш детального розгляду специфіки та особливостей професійної підготовки товарознавців вважаємо за необхідне коротко розглянути виникнення і формування товарознавства як науки.

Становлення товарознавчої науки відбувалося разом з розвитком торгівлі і товарного виробництва, і до середини XVIII ст. мало суто описовий характер. Аналіз літературних

джерел дозволив нам встановити, що перший період розвитку товарознавства характеризується розмежуванням зовнішніх ознак експортно-імпортних товарів без класифікації товарів, частіше в алфавітному порядку. Особливих компетентісних професійних вимог до товарознавців суспільство того часу не висувало. Як зазначає М.А. Миколаєва, на першому етапі розвитку суспільства науки ще не диференціювалися за галузями, і товарознавство також не існувало як наука, саме тому інформація про товари з'явилась у працях, присвячених сільському господарству. Науковці, що вивчали історію товарознавства [1; 3; 4], констатують, що історія розвитку цієї науки бере свій початок у Стародавньому Римі. Цей факт засвідчує безліч праць давньоримських вчених, таких як Катон Старший (234–149 рр. до н. е.), Варрон (116–27 рр. до н. е.), Колумелл (I ст. н. е.) та Пліній Старший (23 чи 24–79 рр. н. е.), що робили товарознавчі описи у своїх агрономічних працях.

Погоджуємося з М.А. Миколаєвою, що Катон описував способи зберігання та переробки сільськогосподарських продуктів; Варрон описував методи оцінки якості молока, сирів та ін.; Колумелл – способи зберігання зерна, витримку вин, товарознавчу характеристику винограду та способи його зберігання. Найбільш впливовою працею того часу є «Природна історія», написана Плінієм Старшим та видана у 37 книгах. У цій праці вперше розглянуто питання щодо застосування різних способів зберігання товарів залежно від кліматичних умов навколишнього середовища. Розширив та поглибив товарознавчі знання у своїй праці М. Себиціус (1630), яка мала дослідницький характер разом з працями описового характеру. Науковцем було описано способи приготування харчових продуктів, а також способи подовження строків зберігання фруктових соків шляхом нагрівання [4, с. 9].

Аналіз історичної літератури з товарознавства дозволив нам встановити основні історичні події, що вплинули на сучасний стан професійної підготовки товарознавців. Вперше, підготовку «первісних» товарознавців започаткував Падуанський університет, який було відкрито у 1222 році. З 1549 року на кафедрі товарознавства рослинних, тваринних та фармацевтичних матеріалів розпочалась професійна підготовка товарознавців. У цей період товарознавство ще не розглядається як окрема наука, через що підготовка відповідних фахівців здійснюється крізь призму біологічних та медичних наук.

Другим історичним періодом розвитку товарознавства вважають товарознавчо-технологічний період, що характеризується розвитком масового виробництва товарів та створенням нових технологій виробництва. У зв'язку з цим висувуються й нові професійні вимоги до цих фахівців (опис виробництва та різних способів аналізу сорту товарів, вивчення виробничих процесів, що впливають на якість). Погоджуємося з думкою Ш.К. Чоговадзе [6], який стверджує, що у XVIII ст. диференціація наук призвела до формування наукової термінології та розробки особистісних методів дослідження, що знайшло своє відображення у товарознавчих працях того часу. До таких праць можемо віднести дослідження таких науковців:

– Г. Бургаве (1668–1738) – розробив основи хімічного аналізу харчових продуктів;

– К. Лінней (1707–1778), Ж. Бюффона (1707–1788), Б. Жюсьє (1689–1777) – систематично досліджували товари з погляду біології, що стало основою для розробки наукової класифікації товарів.

Актуальною є думка Н.М. Миколаєвої [4], яка наголошує, що на другому етапі розвитку товарознавства в умовах розширення виробництва товарів та розвитку організованих торговельних відносин, розпочалась професійна підготовка товарознавців в університетах світу. Так, у 1737 р. англійським королем Георгом II відкрито Геттінгенський університет, де з 1774 р. розпочалося викладання основ товарознавства. Московська комерційна академія у 1842 р. розпочала підготовку фахівців з товарознавства, вперше вивчаючи товарознавство як самостійну навчальну дисципліну. Також важливою для нас є думка Г.О. Бірти, яка акцентує увагу на значному впливі публікації перших навчальних посібників з товарознавства, наприклад «Публичный курс товароведения» 1860 р. (1-ше – 4-те видання) автора М.Я. Кітарри суттєво посприяв розвитку професійної підготовки товарознавців. М.А. Миколаєва також вважає вагомим у розвитку професійної підготовки цих фахівців початок викладання товарознавства у Віденському політехнічному університеті у 1866 р., та Будапештській комерційній академії – у 1877 р. [4]. Аналіз літератури [1; 4; 6] дозволяє нам стверджувати, що підготовка фахівців з товарознавства в цей період здійснювалася за напрацюван-

нями дослідників з біології, медицини, агрономії, хімії та фізики. Спостерігається значна нестача професійної товарознавчої літератури.

Третій етап розвитку товарознавства – товарознавчо-формуючий, який розпочався з початку XIX ст. триває і до наших днів. Товарознавча діяльність активно впливає на формування якості та асортименту товарів. З часом товарознавство розвивалося та поступово поповнювалося описом виробництв, способами аналізу складу товарів, способами визначення властивостей товарів, сортознавством. Так, з'явилися державні стандарти, технічні умови визначення якості товарів та фахівці з певних груп товарів, а саме: товарознавець продовольчих товарів і товарознавець непродовольчих товарів.

Третій етап розвитку товарознавства характеризується відкриттям значної кількості вищих навчальних закладів, що здійснювали підготовку фахівців з товарознавства. У Москві, Петербурзі та Києві були відкриті торговельні та економічні інститути з економічними і товарознавчими відділеннями, що мали товарознавчі лабораторії, були оснащені сучасним на той час обладнанням, приладами для випробувань й оцінки якості споживчих товарів. У період з 1839 по 1960 рр. значний внесок у розвиток підготовки товарознавців, а саме у публікацію посібників з різних сфер товарознавства, зробили С.А. Єрмилов, Н.І. Козин, А.А. Колесник, Ф.С. Касаткин, В.С. Гюнтер, А.І. Грімм, Н.В. Булгаков, В.Г. Зайцев, Н.В. Чернов, Н.С. Алексеев, М.С. Сергеев, А.А. Колесник. У цей час опубліковано вісім підручників з товарознавства продовольчих товарів, окремо видаються посібники для комерційних технікумів та вишів, опубліковано дев'ять посібників з товарознавства промислових товарів. Значний внесок у розвиток підготовки товарознавців зробили П.П. Петров, Я.Я. Никитинський та Ф.В. Церевитников, що у 1915 р. видали навчальний посібник у двох томах з товарознавства промислових та продовольчих продуктів. Цей підручник ще декілька разів перероблявся і довго використовувався як базовий для підготовки товарознавців.

Публікація підручника «Основы товароведения» у 1933 р. під редакцією М.С. Бродського та Г.Р. Корека суттєво вплинула на розвиток сучасної підготовки товарознавців, оскільки посібник став одним з перших, в якому було зроблено спробу використати знання суміжних з товарознавством дисциплін для створення теоретичних основ товарознавства. Значну роль у підготовці товарознавців відіграв підручник Н.І. Козина «Хімія і товарознавство споживчих товарів», який було видано у 1939 р., а потім підручник перевидавали у 1947 та 1958 рр. Також важливими працями стали підручники В.С. Смирнова з товарознавства продовольчих товарів для економічних факультетів у 1941 р. та А.А. Колесника «Фактори длительного хранения плодов и овощей», що були видані у 1957 р.

Погоджуємося з М.А. Миколаєвою, яка стверджує, що вагомий внесок у розвиток підготовки товарознавців у період з 1960 по 1989 рр. зробили такі дослідники: А.А. Колесник, А.Н. Рукосуев, В.Г. Сперанський, Г. Грундке, І. Кацамаки, І. Ішиї, Т. Юшида, М. Акіяма, К. Акіяма та ін. Аналіз літературних джерел дозволяє нам стверджувати, що, окрім навчальної літератури, розпочалося видання довідникової та науково-практичної літератури, що дозволило здійснювати підготовку товарознавців на більш професійному рівні. Для підготовки товарознавців у вищих навчальних закладах було видано Довідник товарознавця продовольчих товарів у 1980 р., Довідник товарознавця непродовольчих товарів у 1988 р. та «Контроль якості товарів у торгівлі» у 1988 р. До вагомих науково-практичних праць можемо віднести «Біологічні основи зберігання плодів та овочей» В.Г. Сперанського (1964), «Основы товарознавства хлібних виробів» А.Н. Рукосуева (1966), «Основы загалного товарознавства» Г. Грудке (перекладено на російську у 1967 р.), «Винекнення товарознавства» Іошатана Кацамакі (1976), «Основы теории товарознавства» Такао Ікогаямі (1978), «Товарознавство» Таміоші Юшида (1978), «Вступ у сучасне товарознавство» Масахару та Копії Акіяма (1979).

Аналізуючи історичні етапи розвитку підготовки майбутніх товарознавців, можемо стверджувати, що бурхливий розвиток товарознавчої освіти припав на третій етап розвитку товарознавства як науки. Саме у цей період частково сформовано поняття професії товарознавця, що значно залежить від визначення товарознавства як науки. Сьогодні термін «товарознавство» за ДСТУ 3933–2000 «Товарознавство. Терміни та визначення» трактується таким чином: «наукова дисципліна, яка системно вивчає товари на всіх етапах життєвого циклу, методи пізнання їхньої споживчої вартості (цінності), ефективності їх виробництва, обігу та споживання» [2].

Виходячи з цього можемо стверджувати, що результатом вивчення дисциплін професійного циклу студентами спеціалізації «Товарознавство» мають бути сформовані міцні знання з питань класифікації, асортименту, стандартизації товарів, їх корисних властивостей, якості, оптимальних умов, способів і режимів збереження (тара, пакувальні матеріали, обладнання підприємств торгівлі), вироблені уміння і навички з органолептичної та лабораторної оцінки товарів. Зазначені вимоги передбачають формування професійної компетентності, зокрема засобами інформаційних технологій.

Звідси зазначимо, що *товарознавець* (знавець товару, суб'єкт, що знає товар) – фахівець, який забезпечує рух товарів безпосередньо від виробника до споживача, з урахуванням асортиментних, якісних, кількісних та вартісних характеристик товару, а також потреб споживача. Глибоке знання товарів відрізняє товарознавців від інших фахівців підприємництва, торгівлі та промисловості. Професія товарознавця передбачає взаємозв'язок з іншими учасниками процесу виробництва та збуту продукції, а саме з технологами та маркетингологами, що визначає необхідність високих комунікативних якостей професіонала. За даними сайту «Освіта в Україні» [5], *товарознавець* – це особа, яка визначає відповідність матеріальних ресурсів стандартам, здійснює зв'язок з постачальниками та споживачами, яка забезпечує оперативний облік надходження і реалізації, контроль, виконання договірних зобов'язань, пошук товарів, які не надійшли.

На сьогодні у переважній більшості випадків товарознавець має справу не лише з іншими учасниками ринку збуту, а й безпосередньо зі споживачами товарів, кожен з яких характеризується особливою психікою, може мати підвищену збудливість та невірноважений емоційний стан. Усе це висуває до товарознавців підвищені вимоги щодо стресостійкості та комунікабельності, чого не можна сказати про вимоги до товарознавців на перших етапах формування товарознавства як професії.

Висновок. Підсумовуючи, зазначимо, що діяльність сучасних товарознавців значно відрізняється від подібних фахівців кінця XVIII – середини XX ст. Вона набуває системно-цілісного характеру, що реалізується під час професійної діяльності на підприємствах торгівлі, у сфері посередницьких послуг та в підрозділах збуту промислових та сільськогосподарських підприємств. Але вважаємо за необхідне зауважити, що більшість базових підручників з підготовки товарознавців, виданих у той період, є актуальними і в наш час. Аналіз історичних та державних документів стосовно становлення професії товарознавця й підготовки дипломованих товарознавців дозволив виявити шляхи становлення професії товарознавця, основні вимоги до зазначених фахівців, зокрема до професійної компетентності.

Упевнені, що професійні компетентності товарознавців значно еволюціонували, зокрема внаслідок розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, глобалізації ринкових відносин, а також суцільного використання інформаційних технологій у торгівлі. У зв'язку з цим, на наш погляд, подальшого комплексного наукового вивчення потребують питання формування професійної компетентності у сучасному інформаційному освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Грудке Г. Основы общего товароведения: учебник для вузов / Г. Грудке. – М.: Экономика, 1967. – 289 с.
2. ДСТУ 3933-2000 «Товарознавство. Терміни та визначення».
3. Людовици К.Г. Начертание полной купеческой системы: купно с начальными основаниями торговой науки с приобретением краткой истории о торговле / К.Г. Людовици, 1789.
4. Николаева М.А. Товароведение потребительских товаров: учебник для вузов / М.А. Николаева. – Москва: Норма, 1998. – 384 с.
5. Освіта в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.education.ua/ua/professions/commodity-expert/>
6. Чоговадзе Ш.К. Теоретические основы товароведения продовольственных товаров: учебник / Ш.К. Чоговадзе. – М.: Экономика, 1967. – 412 с.

References

1. Hrudke, H. (1967). *Osnovy obshcheho tovarovedeniia* [Fundamentals of general commodity science]. Moscow, Ekonomika Publ., 289 p. (In Russian).
2. DSTU 3933-2000 «*Tovaroznavstvo. Terminy ta viznachennia*» [DSTU 3933-2000 "Commodity studies. Terms and definitions"]. (In Ukrainian).
3. Liudovitsi, K.H. (1789). *Nachertanie polnoi kupecheskoi sistemy: kupno s nachalnymi osnovaniami torhovoï nauki s priobreteniem kratkoi istorii o torhovle* [The designation of a complete merchant system: with the initial foundations of trade science with the acquisition of a brief history of trade]. (In Russian).
4. Nikolaeva, M.A. (1998). *Tovarovedenie potrebitelskikh tovarov* [Commodity goods consumer goods]. Moscow, Norma Publ., 384 p. (In Russian).
5. *Osvita v Ukraini* [Education in Ukraine]. Access mode: <http://www.education.ua/ua/professions/commodity-expert/> (In Ukrainian).
6. Chohovadze, Sh.K. (1967). *Teoreticheskie osnovy tovarovedeniia prodovolstvennykh tovarov* [Theoretical foundations of commodity production of food products]. Moscow, Ekonomika Publ., 412 p. (In Russian).

Статья посвящена исследованию исторического развития профессиональной подготовки будущих товароведов. Акцентируется внимание на основных исторических деятелях, которые повлияли на развитие подготовки будущих товароведов; раскрыты основные исторические этапы профессиональной подготовки этих специалистов. Проанализирована современная трактовка профессии товароведа и основные требования к его профессиональной компетентности.

Ключевые слова: компетентность, будущий товаровед, образовательный процесс, профессиональная подготовка.

The article is devoted to the historical development of the professional training of future commodity researchers. The attention is focused on major historical figures, **who influenced the development of future commodity researchers' training**. The main historical stages of professional training of these specialists are revealed. The modern interpretation of the profession of commodity researchers and the basic requirements to their professional competence are analyzed.

Key words: competence, future commodity researchers, educational process, professional training.

Одержано 7.11.2017.